

TREJŲ METŲ PRADINIO UGDYMO BRUOŽAI LIETUVOJE: 1968–1986 METAI

Aušrinė Zulumskytė

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Lietuvos pradinė mokykla skaičiuoja septintąjį savo gyvavimo šimtmetį. Gana išsamūs yra XVIII–XIX amžių ir XX a. pirmosios pusės lietuviškosios pedagoginės minties bei mokyklos raidos tyrinėjimai. Ypač problemiškas šiuo požiūriu – XX a. antrosios pusės laikotarpis. Dabartinių pedagogikos istorijos tyrėjų darbuose šie metai neakcentuojami. Nepaisant ideologinio spaudimo, šiuo sudėtingu istoriniu laikotarpiu ugdymo sistema Lietuvoje buvo kruopščiai parengta, jos pagrindu kūrėsi ir atgimstančios bei nepriklausomos Lietuvos ugdymo koncepcijos XX a. pabaigoje. Tęsiant ankstesnius autorinius tarybinio laikotarpio pradinio ugdymo tyrinėjimus, šiame straipsnyje nagrinėjama 8–9 dešimtmečių Lietuvos pradinės mokyklos struktūrinė kaita, ugdymo turinio ir metodikos ypatumai. Tyrimai pagrįsti pradinį klasių programų ir metodinės aptariamojo laikotarpio literatūros analize.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: pradinė mokykla, tarybinis laikotarpis, trejų metų pradinis ugdymas, programos, kaita.

Abstract

Lithuanian primary school counts its seventh decade of the history. The analysis of the school development and Lithuanian pedagogic thought of the 17th, 19th and the first part of the 20th age are wide and exhaustive enough. The period of the second part of the 20th age was especially problematic in this point. These years are not topicalized in the works of present researchers of pedagogics history. Despite the ideological pressure the training system was strong in Lithuania during this difficult historical period; on its ground, in the end of the 20th age the training conceptions of regenerative and independent Lithuania were building up. Continuing the previous author's primary training researches of the soviet period, in this article its is tried to analyze the structure fluctuation of Lithuanian primary school of the 1970s–1980s, also the peculiarities of training purport and methodology. The researches are grounded by the analysis of primary classes programs and the methodical literature of consideration period.

KEY WORDS: primary school, soviet period, triennial primary training, programs, fluctuation.

Įvadas

Pradinė mokykla yra pagrindas, pradėdant žmogaus asmenybės ugdymą. Keičiantis visuomenei, istorinė patirtis leidžia patikrinti naujovių tikslingumą, išvengti ugdymo turinio bei ugdymo proceso organizavimo klaidų.

Lietuvos pradinės mokyklos istoriją išsamiai tyrinėjo daugelis lietuvių mokslininkų: R. Vėbra (1969), M. Karčiauskienė (1990), J. Vaitkevičius (1992), S. Kaubrys (1992), T. Bukauskienė (1995), V. Kašauskienė (1995), V. Rajeckas (2001) ir kt. Jų tyrinėjimai daugiausia susiję su XVIII, XIX, XX amžiaus pirmosios pusės pradinės mokyklos padėtimi. Tarybinis laikotarpis tuo metu vertintas neobjektyviai, pernelyg daug panegirikos (Karčiauskienė, Vaitkevičius, 1987; Kašauskienė, 1970).

Problema: dar nesenas XX a. antrosios pusės laikotarpis pedagogikos istorijos požiūriu beveik išbrauktas iš istorinės atminties.

Pasirinkta tema aktuali ir tuo, kad iki šiol yra mažai mokslo darbų, kur būtų tyrinėjama objektyvi XX a. vidurio mokyklos patirtis, ją reglamentavę dokumentai. Atsigręžimą į tarpukario Lietuvos mokyklos patirtį nulėmė XX a. pabaigoje atgimusios tautinės mokyklos idėjos. Tuo tarpu tarybinis laikotarpis traktuotas tik kaip „juoda“ Lietuvos istorijos ir Lietuvos mokyklos istorijos „dėmė“. Moksliniu požiūriu būtų nedovanotina iš nuoseklaus istorinio vyksmo išbraukti keletą XX a. dešimtmečių vien todėl, kad šiuolaikinė visuomenė neigiamai vertina to meto politinę santvarką, jos padarinius dabarties visuomenei.

Ugdymas (ypač pradinis) vyko visais, net sunkiausiais tautai, visuomenei laikais. XXI a. edukacinių pokyčių kontekste aktualu retrospektyviai patyrinėti baigiančius išnykti XX a. 8–9 dešimtmečių dokumentus, lėmusius tam tikrą mokyklos padėtį, jos tikslus, ugdymo turinį, metodiką.

Tyrimo mokslinė problema: XX a. 8–9 dešimtmečių Lietuvos pradinio ugdymo sistema, pagrindiniai ugdymo turinio ir ugdymo proceso bruožai.

Tyrinėjimų objektas: XX a. 8–9 dešimtmečių Lietuvos pradinės mokyklos sandara ir programinis turinys.

Straipsnio tikslas – pradinių klasių programų pagrindu tirti XX a. 8–9 dešimtmečių Lietuvos pradinės mokyklos sandaros, ugdymo turinio, ugdymo proceso organizavimo kaitą.

Šiame straipsnyje siekta:

- pateikti bendrą sovietinio laikotarpio pradinio ugdymo situacijos sampratą;
- panagrinėti aptariamojo laikotarpio pradinių klasių programas;
- apžvelgti aptariamojo laikotarpio pradinių klasių vadovėlius, metodikas, pedagoginės periodikos problematiką;
- atskleisti svarbesnius pradinio ugdymo turinio ir sandaros kaitos ypatumus.

Metodai: mokslinės ir istoriografinės (archyvinės) literatūros šaltinių analizė, lyginamoji analizė, metaanalizė.

Šiuo straipsniu tęsiami autoriniai XX a. Lietuvos pradinės mokyklos raidos tyrinėjimai (Zulumskytė, 2001; 2002).

1. Pradinio ugdymo tendencijos pirmaisiais pokario dešimtmečiais

Pokario metų švietimo pokyčiai liudijo didėjančią tarybinės ideologijos įtaką ir ugdymo sandarai, ir mokymo turiniui. Penktojo dešimtmečio pabaigos (1949 m.) programų projektuose pradinės mokyklos skyriai pervadinti į klases, nors išliko iki tol buvusio keturmečio pradinio ugdymo sistema.

1949 m. pradinės mokyklos programos buvo išsamiausias pokario metų programinis leidinys. Jame ypač akcentuoti tarpdalykiniai ryšiai. Tai leistų

penkiasdešimties metų senumo programas palyginti su dabartinėmis integruotomis programomis, atskleidžiant teigiamus ir neigiamus aptariamojo laikotarpio programų aspektus.

1954–1959 metų pradinių klasių programų turinį nulėmė svarbūs visuomeninio gyvenimo pokyčiai (Stalino mirtis, politinis „atšilimas“). Šie leidiniai ir pedagoginė spauda parodė lietuviškosios pedagoginės minties proveržį, ypač sprendžiant aktualius pradinio ugdymo didaktikos klausimus.

Septintojo dešimtmečio pradžioje vėl akcentuotas kraštotyris pradinio mokymo principas, kuris buvo svarbus tarpukario nepriklausomos valstybės laikotarpiu. Nuo 1960–1961 m. pradinėse klasėse įvestas naujas gamtos pažinimo kursas ir visuomenei naudingas darbas, gyvavęs iki aštuntojo dešimtmečio pabaigos.

1950–1970 m. laikotarpis įdomus tuo, kad nauji pradinių klasių programų leidiniai pasirodydavo beveik kasmet, bet pačių programų turinys keitėsi gana nedaug.

2. 1968 m. pradinių klasių programų projektai: perėjimas iš keturmečio į trejų metų pradinį ugdymą

1960–1970 m. laikotarpis išsiskiria pirmiausia tuo, kad nauji pradinių klasių programų leidiniai (kaip ir ankstesni) pasirodydavo beveik kasmet, bet per visą dešimtmetį pačių programų turinys pasikeitė nedaug: visos to laikotarpio programos buvo pakartotinai perspausdintos arba tik pakoreguotos (Zulumskytė, 2002).

Tokia situacija tęsėsi praktiškai iki aštuntojo dešimtmečio pradžios, bet teoriškai pradinės mokyklos pertvarkos gairės brendo jau nuo 1966 m. Tuometinė Lietuvos TSR švietimo ministerija, vykdydama TSKP CK ir TSRS Ministrų Tarybos 1966 m. lapkričio 1 d. ir vėlesnius nutarimus, įpareigojo Mokyklų mokslinio tyrimo institutą iki 1967 m. rugpjūčio 1 d. parengti programų projektus ir perspektyvinius mokymo planus pertvarkytai vidurinei mokyklai. Toks projektas pradinei mokyklai, parengtas ir patvirtintas Lietuvos TSR švietimo ministerijos kolegijos 1967 m. spalio 31 d., publikuotas 1968 metais (Pradinių klasių programos [projektas], 1968).

Nagrinėjant mokymo turinio perspektyvas lietuviškojoje periodinėje spaudoje, akcentuota esminių pokyčių būtinybė, pvz.: „Perspektyvinio mokymo plano, patvirtinto 1960 m. lapkričio 11 d., pagal kurį iš esmės ir dirbo iki šiol mūsų mokykla, vienas pagrindinių trūkumų buvo per didelis mokinių darbo savaitinis krūvis“ (Poškus, 1967, p. 1). Neabejotina, kad praėjus visam dešimtmečiui, 1960 m. mokymo planai nebegalėjo atitikti pakitusių mokyklos reikmių, nors ideologinis (komunistinės filosofijos) antstatas išliko stabilus nuo pat tarybinio laikotarpio pradžios ir net įtvirtino savo pozicijas. Taigi galima teigti, kad mokyklos reforma pasireiškė ne tiek ugdymo turinio ar metodikos naujumu, kiek tam tikrais kiekybiniais, struktūriniais pokyčiais.

Svarbiausia naujovė, numatyta pradinei mokyklai, – perėjimas nuo keturmečio prie trejų metų pradinio mokymo. Perspektyviniuose svarstymuose šis procesas buvo nusakomas taip: „Mokymo planas sudarytas taip, kad buvęs I–IV klasių

programinis kursas iš esmės būtų išeitas per I–III klases, o nuo IV klasės įvedama dalykinio mokymo sistema, kur atskirą dalyką moko atskiras mokytojas (išskyrus nuošalyje esančias mažas pradines mokyklas)“ (Poškus, 1967, p. 2). Realiai perėjimas prie naujų mokymo planų ir programų turėjo prasidėti jau nuo 1967–1968 m., baigtis – 1973–1974 m., bet remiantis suderintais programiniais dokumentais šio perėjimo pradžia pastebima tik 1970 m. (Pradinių klasių programos, 1970).

Nauji mokymo planai sudarinėti atsižvelgiant į mokomųjų dalykų turinio tarpusavio ryšius. Tam turėjo padėti programų ir vadovėlių atitikimas. 1968–1973 m. parengta ir išleista 18 naujų originalių vadovėlių, tarp jų – gimtosios kalbos elementorių, skaitinių II ir III klasėms. Kadangi kai kurių dalykų programos buvo nedaug pertvarkytos, kai kuriuos vadovėlius ketinta tik pakoreguoti, patobulinti.

Vadovėliuose pirmiausia ir išryškėjo perėjimo į naują mokymo sistemą laipsniškumas, tam tikras „vėlavimas“. Pvz., II ir III klasių gamtos pažinimo vadovėlių autoriai S. Molis ir B. Rimkevičienė 1971 m. išleido vadovėlį (Molis, Rimkevičienė, 1971) ir mokytojo knygą (Molis, Rimkevičienė, 1971a) IV klasei, kuri atsižvelgiant į mokyklos reformos planą jau turėjo būti nebe pradinė.

Atitinkamai keitėsi ir I klasės gimtosios kalbos vadovėliai. 1970–1972 m. vėl pakartotas keliasdešimtas elementoriaus „Saulutė“ (Čirplys, Pupeikis, 1971) leidimas ir „Skaitiniai“ (Jakubauskienė, 1972) poelementoriniam laikotarpiui. 1973 metais pasirodė pagal naujų programų reikalavimus parengtas elementorius „Vyturėlis“ (Gilienė, Jokubauskienė, 1973) ir skaitinių knyga „Vyturys“ (Jakubauskienė, 1973). Pastarieji vadovėliai taip pat daug kartų papildyti arba pakartotinai išleisti. Kiekvienam naujam vadovėliui tas pats autorius ar autorių grupė rengė ir metodinę medžiagą, mokytojo knygas. 1971 m. išleisti S. Molio ir B. Rimkevičienės „Metodiniai nurodymai gamtos pažinimo vadovėliui II klasei“ (Molis, Rimkevičienė, 1971), 1972 m. – „Metodiniai nurodymai gamtos pažinimo vadovėliui III klasei“ (Molis, Rimkevičienė, 1972), 1976 m. – M. Gylienės ir L. Jakubauskienės „Metodiniai nurodymai „Vyturėliui“ (Gilienė, Jakubauskienė, 1976) bei „Metodiniai nurodymai „Vyturiui“ skaitiniams I klasei“ (Jakubauskienė, 1976), B. Balčyčio matematikos vadovėliai. Galima teigti, kad aptariamuoju laiku (1972–1977) tiek vadovėliai, tiek ir metodinės knygos praktiškai atitiko programinius reikalavimus.

Ypač daug dėmesio reformuojamo pradinio ugdymo klausimams skyrė ir to meto pedagoginė spauda: „Tarybinis mokytojas“, „Tarybinė mokykla“. Aptarinėjant naujuosius pradinių klasių projektus, akcentuota tarybinės pedagogikos įtaka lietuviškajam švietimui, pvz.: „Sudarant naują mokymo planą, buvo atsižvelgta į daugelio respublikos mokytojų pastabas bei pasiūlymus, į TSRS Švietimo ministerijos patvirtintą tipinį mokymo planą, taip pat į perspektyvinius RTFSR, Estijos TSR, Latvijos TSR, Gruzijos TSR, Armėnijos TSR, Turkmėnijos TSR, Moldavijos TSR ir kitų sąjunginių respublikų mokymo planus“ (Poškus, 1967, p. 2). Apgailestauta, kad mažai išversta į lietuvių kalbą aktualių aptariamojo laikotarpio rusų pedagogų ir psichologų L. Zankovo, P. Galperino, D. Elkonino, A. Liublinskajos, B. Ananjevo,

N. Menšinskajos ir kitų mokslininkų darbų (Jurkonis, 1969). Lietuvių pedagogai ir mokslininkai A. Jacikevičienė (1967), B. Rimkevičienė (1968), V. Rajeckas (1970), S. Vinikevičius (1970), L. Jakubauskienė (1970), M. Karčiauskienė, A. Grabauskienė (1971) ir kiti pedagoginėje spaudoje nagrinėjo konkrečius darbo su vadovėliais, metodinių naujovių, pamokos sandaros klausimus.

Projektiniame pradinį klasių programų leidinyje (Pradinių klasių programos [projektas], 1968) mokomųjų dalykų išdėstymo ir savaitinės pamokų lentelės nėra, bet nagrinėjant programų turinį matyti svarbesni ugdymo turinio ir sandaros pokyčiai.

Pirmasis akivaizdus naujų ir ankstesnių programų skirtumas – tarp kitų dalykų nebeliko anksčiau pradinukams dėstytų savarankiškų dalykų – geografijos ir istorijos. Kadangi gamtos pažinimas jau ankstesnėse programose apėmė gamtos mokslą ir geografiją, tikėtina, kad tam tikros istorinės žinios, faktai buvo pateikiami gimtosios kalbos kontekste. Be to, programose pažymima, kad iš tų pačių lietuvių kalbai skirtų pamokų mokytojas turi skirti laiko aplinkos, gamtos ir žmonių darbo stebėjimams, ekskursijoms į gamtą ir dalykinėms pamokoms. Nauja buvo ir tai, kad toliau programose nurodomas konkretus tų stebėjimų, pokalbių, ekskursijų, dalykinių pamokų ir skaitymo turinys. Įdomu, kad kiekvienoje numatomų temų grupėje detaliam aptariamas ne tik pokalbių turinys, bet ir nurodomi konkretūs kūriniai, kuriuos reikėtų skaityti, nagrinėti. Tai liudija ir akivaizdų integracinį ryšį, siejantį gimtąją kalbą ir pasaulio pažinimo sritį, taip pat etikos, estetikos, bendrosios kultūros problematiką.

3. XX a. aštuntojo dešimtmečio pradinio ugdymo pokyčiai: 1971–1977 m. programos, ryšiai su dabarties aktualijomis

Pagrindiniai dalykai išliko nepakitę ir vėlesnėse programose (Pradinių klasių programos, 1971; Pradinių klasių programos, 1972; Pradinių klasių programos, 1973; Pradinių klasių programos, 1974; Pradinių klasių programos, 1975; Pradinių klasių programos, 1977). Pirmiausia apie tai galima spręsti iš pamokų skaičiaus kaitos: per visą aštuntąjį dešimtmetį jis kito nedaug. Šiuo požiūriu išskirtinos tik 1971 m. programos, nes jose pertvarkytas tik I ir II klasių turinys (III klasė tais metais dar daug kur dirbo pagal senąsias programas).

Atsižvelgiant į šiuos ypatumus galima panagrinėti, kaip kito kai kurių mokomųjų dalykų – lietuvių kalbos, gamtos mokslų – programų turinys ir apimtys 1971–1977 m.

Programų projektų paaiškinimuose nurodoma, kad gamtos pažinimo mokymo pradinėse klasėse uždavinys yra: „Remiantis gamtos mokslams būdingais metodais, vaikams prieinama medžiaga, suformuoti vientisą gamtos vaizdą, atskleisti pagrindinių gamtos reiškinių ryšius ir priežastis, taip pat parodyti, kaip žmogus savo darbo ir veiklos procese panaudoja ir keičia gamtą“ (Pradinių klasių programos [projektas], 1968, p. 74). Aptariant gamtos mokymo uždavinius, akcentuota savarankiško darbo reikšmė ugdant proto kritiškumą, mokėjimą daryti prielaidas ir išvadas. Suprantama, kad tarybinio laikotarpio ideologija lėmė ir kitą tikslą: per

gamtos pažinimo pamokas pateikti materialistinį požiūrį, aiškinant gamtos reiškinius, nuo stebėjimų eiti prie bandymų ir jų praktinio taikymo.

Nors per visą tarybinį laikotarpį svarbiausias pradinio ugdymo rezultatas buvo žinios, vis dėlto nereikėtų šio rodiklio vertinti vienpusiškai. Remiantis K. Ušinsio pedagoginėmis idėjomis, pateiktas uždavinys parengti mokinius priimti informaciją ir ją pritaikyti, t. y. „išmokyti vaikus mokytis“ (Pradinių klasių programos [projektas], 1968, p. 74). Panašus siekis yra ir dabarties pradinio ugdymo aktualija.

Kalbant apie kitas akivaizdžias aptariamojo laikotarpio ir nūdienos pradinio ugdymo tikslų sąsajas pažymėtina, kad ir tada, ir dabar deklaruoti beveik tapatūs siekiai: „Supažindinti mokinius su gamta, kaip *vieninga visuma*, kad visi gamtos daiktai bei joje vykstantieji reiškiniai nebūtų nagrinėjami atsietai, bet parodant jų tarpusavio priklausomumą, jų vieningumą“ (Rimkevičienė, 1968, p. 4). Norint palyginti galima pateikti 1992 m. programų pasaulėvaizdinio kurso „Aš ir pasaulis“ tikslą: kurti *vientiso* ir *nedalomo* pasaulio vaizdą (Pradinės mokyklos programos, 1992, p. 8).

Pažymėtina, kad 1968 m. projektui ir programoms apskritai buvo būdingi kai kurie deklaratyvūs didaktiniai užmojai. Nepaisant to, svarbu, kad aptariamojo laikotarpio pradinių klasių programiniuose leidiniuose išskiriama ir šiandien aktuali pavienių mokomųjų dalykų jungties, tarpdalykinių ryšių arba tiesiogiai neįvardintos integracijos tema. 1968–1977 metų programose akivaizdus gimtosios kalbos ir gamtos pažinimo persipynimas. Tik pabrėžiama, kad „sąvokų formavimo sistema gamtos pažinimo mokymosi procese ir tolesnis įgytų žinių praktinis panaudojimas reikalauja palaikyti tarpdalykinius ryšius su darbais, matematika, piešimu“ (Pradinių klasių programos [projektas], 1968, p. 88). Teigiama, kad gamtos pažinimo ryšys su darbais pasiekiamas derinant gamtos pažinimo mokomąją medžiagą su darbinio mokymo programa, taip pat teoriškai – ruošiant mokinius per gamtos pažinimo pamokas ir praktiškai – auginant kultūrinius augalus, mokantis tvarkyti aplinką ir pan. Būtent darbų pamokose atsirado daugiau galimybių tam tikriems pasaulėvaizdžio plėtros elementams. Gamtos pažinimo ryšys su matematika įgyvendintas derinant matematikos sąvokas, kurias mokiniai vartoja per gamtos pamokas. Ryšys su piešimu projektuotas mokant gamtos pažinimo panaudoti schemas, kai mokiniai atlieka gamtos stebėjimus, apipavidalina kalendorius, kolekcijas, sąsiuvinius, taip pat specialiai lavinant mokinių estetinį skonį. Tokie tarpdalykiniai ryšiai, atsižvelgiant į programinius reikalavimus, buvo įmanomi ir tarp kitų, dar nepaminėtų mokomųjų dalykų pradinėse klasėse. Svarbu tai, kad šia (neįvardinta) integracija bandyta realizuoti *gamtos, kaip vieningos visumos*, sampratos uždavinį.

4. 1979, 1980, 1982, 1984, 1985 metų programos. Parengiamųjų klasių atsiradimas

Aptartasis 1968 m. pradinių klasių programų projektas ir jo nulemtos 1971–1977 m. programos iš esmės nepakito ir vėliau. Vis dėlto kasmetinė pamokų skaičiaus,

jų išdėstymo kaita, nauji mokymo turinio ir metodikos niuansai skatina apžvelgti ir vėlesnes – 1979 m. (Pradinių klasių programos, 1979), 1980 m. (Pradinių klasių programos, 1980), 1982 m. (Pradinių klasių programos, 1982), 1984 m. (Pradinių klasių programos, 1984), 1985 m. (Pradinių klasių programos, 1985) pradinių klasių programos.

Taigi 1979–1985 metų programiniai leidiniai išlaikė svarbiausias pradinio ugdymo gaires, numatytas dar septintojo dešimtmečio pabaigoje. Pvz., lietuvių kalbos pamokų skaičius išliko nepakitęs nuo 1974 m. Nepasikeitė ir svarbiausi didaktiniai reikalavimai: visas temas nagrinėti laikantis aplinkotyros principo; dalykinių straipsnelių skaitymą kaitalioti su grožinės literatūros kūriniais; įvairinti pamokas stebėjimais, bandymais, ekskursijomis. Programose akcentuotas skaitymo mokymas ir jo idėjinis pagrindimas, pvz.: „Programos turinio pakeitimai reikalauja tobulinti skaitymo mokymo metodus, remiantis tarybinės pedagogikos ir metodikos laimėjimais ir turtinga pradinių klasių mokytojų darbo patirtimi. Visos skaitymo pamokos turi būti aukšto idėjinio ir mokslinio lygio“ (Pradinių klasių programos, 1979, p. 11).

1979–1985 m. programose metodologiniai akcentai praktiškai išliko nepakitę. Svarbu tai, kad laikantis kraštotyrybinio principo dar nuo 1968 m. projekto išlaikyta tendencija pradinėse klasėse apsiriboti tik Lietuvos gamtos, augalijos, gyvūnijos, geografinių ypatumų pažinimu. Nors nagrinėtos bendros temos (pvz., „Žemės paviršiaus įvairumas“, „Vanduo gamtoje“ ir kt.), nebeliko ankstesnėse programose pradinukams numatyto plataus visos TSRS gamtos-geografijos kurso. Tai sąlygiškai „siaurino“ bendrąjį pradinuko pasaulėvaizdį, bet leido labiau susitelkti ties gimtojo krašto ir artimiausios aplinkos pažinimu.

Norint paaiškinti, kodėl po 1977 m. pradinių klasių programose atsirado aptarti turinio ar sandaros pasikeitimai, reikia kalbėti apie parengiamųjų klasių atsiradimą. Pirmasis programinis leidinys, nusakantis tokių parengiamųjų klasių paskirtį ir įtaką pradinėms klasėms, bibliografijoje užfiksuotas 1977 metais. Jame rašoma: „Parengiamųjų klasių tikslas – parengti vaikus mokymuisi I klasėje. Šio parengimo uždavinys – visapusiškas vaiko asmenybės lavinimas“ (Bendrojo lavinimo mokyklų parengiamųjų klasių programos, 1977, p. 72). Vėlesnės panašios programos: Parengiamųjų klasių programos, 1979; Parengiamųjų klasių programos, 1980; Bendrojo lavinimo mokyklų nulinių klasių eksperimentinės programos, 1981; Eksperimentinių parengiamųjų ir I–III klasių, dirbančių 5 darbo dienas per savaitę, programos, 1982; Parengiamųjų ir I–III klasių, dirbančių penkias darbo dienas per savaitę, eksperimentinės programos, 1983; Bendrojo lavinimo mokyklų parengiamųjų klasių ir ikimokyklinių įstaigų parengiamųjų grupių programa, 1985. Kai kurios jų įvardintos kaip parengiamųjų klasių (1979; 1980), kai kurios – kaip nulinių klasių (1981), kitos – kaip eksperimentinės (1982; 1983) programos. Taip susiklostė dėl įvairių priežasčių, bet labiausiai dėl ikimokyklinio ir pradinio ugdymo veiksmingumo siekio. Viename šių leidinių pažymėta, kad „parengiamųjų klasių programoje laikomasi bendro principinio reikalavimo – atrenkant ir sisteminant mokymo turinį,

siekiama nepažeisti I–III klasių mokymo turinio“ (Parengiamųjų klasių programos, 1980, p. 4). Tačiau praktiškai buvo sudėtinga sudaryti tokias gamtos pažinimo ar gimtosios kalbos programas parengiamosioms klasėms, kurios visiškai nedubliuotų I klasės ugdymo turinio: „Išimtį sudaro parengiamųjų klasių mokymas skaityti. Šiose klasėse be ypatingo vargo vaikai gali įgyti tokius skaitymo įgūdžius, kokius turi dabartinės I klasės mokiniai elementorinio laikotarpio pabaigoje“ (Parengiamųjų klasių programos, 1980, p. 4). Ryšį su pradinėmis klasėmis rodo ir tų pačių autorių kaip ir pradinukams parengtos gamtos bei gimtosios kalbos mokymo knygos: B. Rimkevičienės „Pažinkime gamtą“ (Rimkevičienė, 1984), M. Gylienės, L. Jakubauskienės, E. Marcelionienės „Elementorius šešiamečiui“ (1981). Šie ir panašūs šešiamečių mokomieji dalykai vertė keisti ir 1979–1985 metų laikotarpio pradinių klasių programas. Parengiamųjų klasių atsiradimas, jų programos, eksperimentinė veikla, be abejo, buvo svarbūs ir aptariamojo laikotarpio pradinei mokyklai.

Aptarti pokyčiai lėmė ir pataisytų pradinių klasių vadovėlių pasirodymą 1979–1985 metais. Štai 1980 m. elementorius „Vyturėlis“ išleistas kaip trys knygelės: M. Gylienė, L. Jokubauskienė. „Vyturėlis A (elementorius)“, 1980; M. Gylienė, L. Jokubauskienė. „Vyturėlis B (elementorius)“, 1980; M. Gylienė, L. Jakubauskienė „Vyturėlis C (elementorius)“, 1980. Tais pačiais metais pasirodė pataisytas II klasės skaitinių leidimas, kurio pavadinimas „Ažuolėlis“ pakeistas „Gimtuoju žodžiu“, kaip ir III klasės skaitiniai (Prėskienienė, Ramonaitė, 1980). 1979–1980 m. išleisti perredaguoti gamtos pažinimo vadovėliai „Gamtos pažinimas II klasei“ ir „Gamtos pažinimas III klasei“ (Molis, Rimkevičienė, 1980). Šie leidiniai ir vėliau pasirodžiusios programoms pritaikytos mokytojų knygos leido lanksčiai prisitaikyti prie įvairių aptariamojo laikotarpio ikimokyklinio, pradinio ugdymo eksperimentų (parengiamųjų-nulinių klasių, eksperimentinės penkių darbo dienų savaitės ir kt.).

5. 1986 metų programos: grįžimas prie keturmečio pradinio ugdymo

1986 metų programos yra tarpinės pradinių klasių programos: užbaigia ilgą laikotarpį, iš esmės nulemtą dar 1968 m. projektinio „starto“, ir pradeda didelių struktūrinių permainų (ypač nuo 1987 m.) „maratoną“.

Teoriškai permainos mokykloje pradėtos dar 1984 m. balandžio mėnesį, paskelbus mokyklų reformą, bet praktiškai šie pokyčiai menkai tepakeitė pradinio mokymo situaciją. Tai konstatuota ir oficialiuose Švietimo ministerijos atstovų, pedagogų praktikų pasisakymuose. Pvz., 1986 m. TSKP CK plenumo tuometinis švietimo ministras V. Spurga kalbėjo (Mokyklų reforma – darbai ir problemos, 1987), kad reforma vykdoma per lėtai. Gausiuose pasisakymuose apie „buksojančią“ mokyklų reformą (pvz., „Persitvarkymo kryžkelėje: kodėl buksuoja mokyklų reforma?“, 1987) apgailestauta, kad per kelerius metus daugiau kalbėta nei praktiškai veikta.

Iš esmės reforma 1985–1986 m. buvo labiau nukreipta į pedagoginių kadro rengimą, mokyklų materialinės bazės stiprinimą, aukštesniųjų klasių ir aukštųjų

mokyklų mokymo planų pertvarkymą. Šiek tiek pakoreguotos pradinio ugdymo mokomosios programos, eksperimentuota su šešiamečių mokymu, mokymo trukme ir kt. 1986 m. programos atskleidžia realius reformos žingsnius, kas aptartina atskirai.

Pradinių klasių programinio leidinio (Vidurinės bendrojo lavinimo mokyklos I–III klasės programos, 1986) įžangoje nurodoma: „1984–1985 mokslo metais baigėsi vaikų mokymo nuo šešerių metų penkių dienų darbo savaitės eksperimentas. Nuo 1985 metų rugsėjo 1 d. iki 1989 metų rugsėjo 1 d. yra pereinamasis prie reformuotos pradinės mokyklos laikotarpis. 1986 metų „Vidurinės bendrojo lavinimo mokyklos I–III klasės programos“ ir buvo skirtos šiam laikotarpiui“ (Vidurinės bendrojo lavinimo mokyklos I–III klasės programos, 1986, p. 3). Taip pat nurodyta, kad šiomis programomis turėtų vadovautis: 1986–1987 m. – I, II ir III klasės; 1987–1988 m. – II ir III klasės; 1988–1989 m. – III klasės. Taigi nuo 1987–1988 mokslo metų I klasė turėjo mokytis jau pagal naujas programas.

Įdomu tai, kad po visų eksperimentų su penkių dienų darbo savaitė ir nulinėmis klasėmis, sutrumpintu pamokos laiku ir kt., vis dėlto palikta šešių dienų mokymosi savaitė, 45 minučių pamoka, namų darbai, mokinių vertinimas pažymiais.

Svarbiausia tai, kad ilgametė lietuvių kalbos ir gamtos pažinimo jungtis I, taip pat II–III klasėse tapo silpnesnė. Viena priežasčių – gamtos pažinimo dalyko mokymas jau nuo I klasės. Metodiniuose paaiškinimuose formuluoti gamtos pažinimo mokymo uždaviniai taip pat platesni – apima ne tik gamtos reiškinius, jų priežastis ir kitimą, bet ir ekologinio auklėjimo klausimus (Vidurinės bendrojo lavinimo mokyklos I–III klasės programos, 1986, p. 73). Nauja programose buvo tai, kad III klasėje kalbant apie gimtąjį kraštą vėl atsirado ideologinis akcentas – Tarybų Lietuva, Tarybų Sąjunga. Pirmoji šio teminio bloko tema suformuluota taip: „Tarybų Lietuva broliškoje TSRS tautų šeimoje“ (Vidurinės bendrojo lavinimo mokyklos I–III klasės programos, 1986, p. 82). Tokių dalykų ankstesnėse programose buvo atsisakyta, o pataisos turbūt susijusios su politinėmis permainomis to meto TSRS.

Jau 1986 m. programos parodė, kad ruošiamas pertvarkymas, todėl jos ir įvardintos kaip pereinamojo laikotarpio programos. 1987 m. Lietuvos pradinei mokyklai ypatingi. Tai pirmasis esminių pertvarkų etapas, kurį sąlygiškai galima lyginti su pokyčiais, vykusiais po 1968 m. projektinių programų. Panašumas pirmiausia tas, kad reformuojamoji pradinė mokykla vėl patyrė struktūrinių pertvarkymų: nuo aštuntojo dešimtmečio pradžios Lietuvoje pamažu pereita iš keturmetės pradinės į trimetę, o devintojo dešimtmečio viduryje – vėl grąžintas ketverių metų pradinis ugdymas. Tai susiję ne tik su pradinėmis klasėmis, nes nuo 1987/88 mokslo metų (remiantis vidurinės bendrojo lavinimo mokyklos koncepcija) (Lietuvos TSR vidurinės bendrojo lavinimo mokyklos koncepcija, 1988) pereita prie dvylikametės vidurinės mokyklos.

Prie naujųjų – 1987 m. (Vidurinės bendrojo lavinimo mokyklos pradinių klasių programos, 1987) programų taip pat bandyta pereiti laipsniškai: 1987–1988 m. jos

taikytos tik I ir II reformuotosioms klasėms, 1988–1989 m. – I, II ir III klasėms, 1989–1990 m. – I–IV klasėms. Analogiškos šioms buvo ir 1989 m. programos.

Įgyvendindama paskutinįją tarybinę švietimo reformą Lietuvos mokykla pasitiko ir pirmąją „lietuvišką“ reformą, atkūrus nepriklausomybę. Šis XX a. pabaigos pradinio ugdymo istorijos etapas aptartinas atskirai.

Išvados

1. XX a. aštuntojo dešimtmečio pradinį ugdymą lėmė 1968 m. programų projektas, laipsniškai įgyvendintas per 1970–1972 metus. Be didesnių pasikeitimų šio projekto turinys ir didaktinės nuostatos išliko 1971 m., 1972 m., 1973 m., 1974 m., 1975 m., 1977 m. programose.
2. Kadangi Lietuvos mokykloje ideologinis antstatas išliko stabilus nuo pat tarybinio laikotarpio pradžios, pradinio ugdymo reforma labiau reiškėsi kiekybiniais ir struktūriniais, o ne ženkliais turinio ar metodikos pokyčiais.
3. Svarbiausia 8-ojo dešimtmečio reformuotos pradinės mokyklos naujovė – perėjimas nuo keturmečio prie trejų metų pradinio mokymo.
4. Aptariamojo laikotarpio programose išskirtina tarpdalykinių ryšių, pavienių mokomųjų dalykų jungties, neįvardintos integracijos idėja. Kaip ir anksčiau, svarbiausias ugdymo rezultatas – žinios, greta keltas uždavinys – išmokyti vaikus mokytis.
5. 1979–1985 m. pradinio ugdymo akcentas – parengiamųjų (nuliųjų) klasių įvedimas ir penkių dienų mokymo savaitės bandymai, kurie vėliau nepatvirtinti.
6. 1986 m. pradinių klasių programos traktuotos kaip tarpinės tarp ilgametės tradicijos, kuri tęsiasi nuo 1968 m. projekto, ir prasidėjusių permainų mokykloje pradžios. Perėjus prie dvylikametės vidurinės mokyklos, pradinis ugdymas vėl tapo keturmetis.

Gauta 2005 08 20

Pasirašyta spaudai 2006 12 05

Spausdinti rekomendavo: prof. habil. dr. V. Jakavičius,
doc. dr. V. Raudys

Literatūra

Bendrojo lavinimo mokyklų nuliųjų klasių eksperimentinės programos. (1981). Vilnius.

Bendrojo lavinimo mokyklų parengiamųjų klasių ir ikimokyklinių įstaigų parengiamųjų grupių programa. (1985). Kaunas.

Bendrojo lavinimo mokyklų parengiamųjų klasių programos. (1977). Vilnius.

Bukauskienė, T. (1995). *Lietuvos mokykla ir pedagoginė mintis 1918–1940.* Vilnius.

Čirplys, A., Pupeikis, S. (1971). *Saulutė (elementorius).* Kaunas.

Eksperimentinių parengiamųjų ir I–III klasių, dirbančių 5 darbo dienas per savaitę, programos. (1982). Vilnius.

Gilienė, M., Jakubauskienė, L. (1976). *Metodiniai nurodymai „Vyturėliui“.* Kaunas.

Gilienė, M., Jakubauskienė, L. (1973). *Vyturėlis (elementorius).* Kaunas.

- Gilienė, M., Jakubauskienė, L. (1980a). *Vyturėlis A (elementorius)*. Kaunas.
- Gilienė, M., Jakubauskienė, L. (1980b). *Vyturėlis B (elementorius)*. Kaunas.
- Gilienė, M., Jakubauskienė, L. (1980c). *Vyturėlis C (elementorius)*. Kaunas.
- Gilienė, M., Jakubauskienė, L., Marcelionienė, E. (1980). *Elementorius šešiamečiui*. Vilnius.
- Jacikevičienė, A. (1967). Kiekvienai mokyklai. *Tarybinis mokytojas*, birželio 17 d.
- Jakubauskienė, L. (1970). Kad nebūtų netikėta. *Tarybinis mokytojas*, kovo 4 d.
- Jakubauskienė, L. (1976). *Metodiniai nurodymai „Vyturiui“ (skaitiniams I kl.)*. Kaunas.
- Jakubauskienė, L. (1972). *Skaitiniai I klasei*. Kaunas.
- Jakubauskienė, L. (1973). *Vyturis. Skaitiniai I klasei*. Kaunas.
- Jurkonis, I. (1969). Kad taip neatsitiktų su programomis. *Tarybinis mokytojas*, vasario 28 d.
- Karčiauskienė, M. (1990). *Pradinio mokymo patirtis Lietuvoje 1918–1940*. Vilnius.
- Karčiauskienė, M., Grybauskienė, A. (1971). Pirminių visuomeninių-istorinių žinių problemos. *Tarybinė mokykla* 6.
- Karčiauskienė, M., Vaitkevičius, J. (1987). Pedagoginės minties raida Tarybų Lietuvoje. *Tarybinis mokytojas*, spalio 23, 28 d.
- Kašauskienė, V. (1970). Didelio darbo pradžia. *Tarybinė mokykla* 6.
- Kašauskienė, V. (1995). Lietuvos mokyklų sovietizacija ir priešinimasis jai 1944–1952 m. *Lituanistica* 3.
- Kaubrys, S. (1992). *Lietuvos pradinės mokyklos istorinė raida 1918–1940 m.* Vilnius.
- Lietuvos TSR vidurinės bendrojo lavinimo mokyklos koncepcija. (1988). *Tarybinis mokytojas*, gruodžio 9 d.
- Mokyklų reforma – darbai ir problemos. (1987). *Tarybinis mokytojas*, sausio 9 d.
- Molis, S., Rimkevičienė, B. (1980). *Gamtos pažinimas III klasei*. Kaunas.
- Molis, S., Rimkevičienė, B. (1971a). *Gamtos pažinimas IV klasei*. Kaunas.
- Molis, S., Rimkevičienė, B. (1971b). *Metodiniai nurodymai gamtos pažinimo vadovėliui IV klasei*. Kaunas.
- Molis, S., Rimkevičienė, B. (1971c). *Metodiniai nurodymai gamtos pažinimo vadovėliui II klasei*. Kaunas.
- Molis, S., Rimkevičienė, B. (1972). *Metodiniai nurodymai gamtos pažinimo vadovėliui III klasei*. Kaunas.
- Parengiamųjų ir I–III klasių, dirbančių penkis darbo dienas per savaitę, eksperimentinės programos*. (1983). Kaunas.
- Parengiamųjų klasių programos*. (1979). Kaunas.
- Parengiamųjų klasių programos*. (1980). Kaunas.
- Persitvarkymo kryžkelėje: kodėl buksuoja mokyklų reforma? (1987). *Tarybinis mokytojas*, spalio 14 d.
- Poškus, K. (1967). Mokymo turinio perspektyvos. *Tarybinė mokykla* 7.
- Pradinės mokyklos programos*. (1992). Kaunas.
- Pradinių klasių programos (projektas)*. (1968). Kaunas.
- Pradinių klasių programos*. (1970). Kaunas.
- Pradinių klasių programos*. (1971). Kaunas.
- Pradinių klasių programos*. (1972). Kaunas.
- Pradinių klasių programos*. (1973). Kaunas.
- Pradinių klasių programos*. (1974). Kaunas.
- Pradinių klasių programos*. (1975). Kaunas.
- Pradinių klasių programos*. (1977). Kaunas.
- Pradinių klasių programos*. (1979). Kaunas.
- Pradinių klasių programos*. (1980). Kaunas.
- Pradinių klasių programos*. (1982). Kaunas.
- Pradinių klasių programos*. (1984). Kaunas.
- Pradinių klasių programos*. (1985). Kaunas.
- Prėskienienė, E., Ramonaitė, V. (1980). *Gimtasis žodis. Skaitiniai II klasei*. Kaunas.
- Rajeckas, V. (1970). Mokymo turinio ir organizacijos sąveika. *Tarybinis mokytojas*, rugpjūčio 25 d.
- Rajeckas, V. (2001). *Švietimas: raida, dabartis*. Vilnius.
- Rimkevičienė, B. (1968). Apie pertvarkytą pradinių klasių gamtos pažinimo programą. *Tarybinė mokykla* 9.
- Rimkevičienė, B. (1984). *Pažinkime gamtą (mokymo priemonė šešiamečiams)*. Kaunas.
- Vaitkevičius, J. (1992). Pedagoginės minties raida Lietuvoje. *Mokslas ir Lietuva*, t. 3, knyga 2/3.
- Vėbra, R. (1969). Slaptos mokyklos Lietuvoje XIX a. antroje pusėje. *Pedagogika ir psichologija*, t. 9(2).
- Vidurinės bendrojo lavinimo mokyklos I–III klasių programos*. (1986). Kaunas.
- Vidurinės bendrojo lavinimo mokyklos pradinių klasių programos*. (1987). Kaunas.
- Vinikevičius, S. (1970). Žinių apie darbą vieta programos projekte. *Tarybinė mokykla* 6.
- Zulumskytė, A. (2001). Pradinio ugdymo padėtis Lietuvoje 1941–1950 metais: programos. *Tiltai. Priedas: Vakarų Lietuvos katalikiškoji kultūra* 6.
- Zulumskytė, A. (2002). Pradinio ugdymo struktūros ir programos turinio kaita Lietuvoje XX a. 6–7 dešimtmėčiais. *Pedagogika* 62.

TRIENNIAL PRIMARY TRAINING FEATURES IN LITHUANIA: YEAR 1968–1986

Aušrinė Zulumskytė

S u m m a r y

Primary school is a ground where the training of the strong and nice, young person's personality starts. Changing the society, the historical experiences allow checking the expedience of innovations and avoid the training purport and the mistakes organizing the training process.

The present researches are mostly related to the primary school's condition of 18th, 19th ages and the first part of the 20th age. The soviet period was estimated unfairly enough and too panegyrically during its living period. Therefore there exists a problem that yet not old period of the second part of the 20th age is almost razed from the historical memory according to the attitude of pedagogical history.

The chosen topic is foremost topical because practically there are not scientific works that analyze the objective school's experience of the middle of the 20th age and the documents that regulated it. The redounding to the school's experience of interwar Lithuania was determined in the end of the 20th age by the idea of reborn national school. At this time the soviet period was treated only as a "black" "mark" of Lithuanian history and Lithuanian school history. Following the scientific mean it would be irremissible to raze few decades of the 20th age from the successive historical process only because the society estimate those times political system and its consequences for the present society negatively.

Training (and especially primary training) was going in all times, event during the most difficult years for the nation. In the context of educational changes of the 21st age it is relevant and significant to analyze finishing disappearing documents of the 1970s–1980s of the 20th age in retrospect that described the particular school condition, its aims, training purport and methodology.

The problem of research – what was Lithuanian primary training system in the 1970s–1980s of the 20th age and what were the features of organizing the training process?

The researches' object – the structure and program content of Lithuanian primary school of the 1970s–1980s of the 20th age.

The purpose of the article is to analyze the fluctuation of the structure, training purport and organization of the training process of Lithuanian primary school on the ground of programs of primary classes.

The structural and training purport fluctuations of postwar years proclaimed the developing influence of soviet ideology both for the training structure and training purport. In the projects of programs of the end of the fifth decade (1949) the primary school departments were renamed to the classes though the four years primary training system that was before that.

In 1954–1959 the primary school programs were influenced by the significant changes of the social life (Death of Stalin, political “warming”). These publications and pedagogical press reflected the sally of the Lithuanian pedagogical thought, especially solving the relevant questions of the didactics of primary training. The period of 1950–1970 was characterized as the period when the new publications of the primary programs appeared every year, but the content of the programs was changing minutely. In the beginning of sixties the principle of the primary training of regional studies that was very significant during the interwar period of independent state, was accented again.

The period of 1960–1970 was characterized because new editions of primary classes programs (as the previous) appeared almost every year but the content of the programs has changed fractionally during the whole decade – all the programs of this period was reprinted repeatedly or only edited. Such situation continued till the beginning of 1970 but theoretically the stakes of the reconstruction of primary school incubated from 1966. The project for the primary school, prepared and confirmed by the college of the Ministry of Education of Lithuanian SSR, appeared in 1968.

The most important innovation that was provided for the primary school was passing from the four year to the triennial primary period. The then press “Soviet teacher”, “Soviet school” paid a big attention to the questions of the reformed primary training. Discussing about the new primary class projects, the substantial influence of the soviet pedagogics to Lithuanian education was emphasized. The new training plans were created in accordance with internecine links of the content of the training disciplines. The tune of the programs and textbooks was very important for it. Not little new and original textbooks were prepared and published in sixties, among which there were the ABC-books of mother tongue language and readers for the 2nd and the 3rd forms. The gradation of passing into new training system and a “latenes” of the reform reflected exactly in the textbooks. The first obvious difference among the new and the previous programs is that among other disciplines there are not any independent subjects – geography and history, that the infants had before. Since the nature study combined the nature study and geography in the previous infant programs, we may think that some historical knowledge and facts were provided in the lessons of the mother tongue language. It also shows an obvious integration link, connecting the sphere of mother tongue and world study, as well as the topic of ethics, aesthetics and general culture.

The substantial subjects remained unchanged also in later programs (1971–1977). Talking about other obvious links of primary education purposes of the discussed

period and today it should be noted that both then and now almost identical reaches is declared – to introduce students to the nature as a *united whole*, that all the nature subjects and phenomenon would not be analyzed separate but showing their interdependence and their unity. For the comparison we can supply the purpose of the program course “Me and the world” of year 1992 – to create the view of *solid* and *undivided* world. It is understandable that the ideology of the soviet period influences one aim – to implant the materialistic attitude in some way during the lessons of the nature study, explaining the nature phenomenons, accenting the opportunities of the practical use of knowledge. Though during all the soviet period knowledge was the most important result, we cannot estimate this rate as one-sided. It was formed a task to teach the students to learn, what is also relevant for the present training.

The program publications of 1979–1985 kept the most important stakes of the primary training, that were provided in the end of the sixties. In 1979–1985 the significant topic was the rise of the preliminary classes. The first program publication outlining the purpose and influence of such preliminary classes to the primary classes was stated in bibliography in 1977. The purpose of the preliminary classes was to prepare children for learning in the first class. The task of this preparation was thorough training of child’s personality. Some of these later programs were named as the preliminary classes’, others – as zero classes’ and some – as experimental. It happened because of different reasons that were mostly related to the try to make the pre-school and primary training more effective.

The significant thing is that following the regional study’s principle since 1968 the trend kept by the project was to confine to the study of nature, flora, fauna and geographical peculiarities of Lithuania. It “narrowed” the general view of the infant conditionally but allowed to concentrate more to the study of the native land and its nature.

The discussed changes also influenced the appearance of reformed primary forms’ textbooks in the period of 1979-1985. These publications and later appeared teachers’ books, fitted to the programs, allowed to adjust flexible to various pre-school and primary training experiments (prep-zero forms, experimental weeks of five working days etc.) of the discussed period.

In theory the changes in school was started in April 1984, as the schools’ reform was declared. However in practice these changes have modified the primary training system very poorly. The programs of 1986 showed that it was prepared for particular reforms. The programs of the year 1986 were the intermediate programs of the primary forms, completing a long period that was essentially influenced by the “start” of 1968 and beginning the “marathon” of big structural changes. That is why they are named as the transition period programs.

An interesting thing is that after all the experiments with five days working week and zero forms, shortened time of the lesson and other innovations, the training period

of six days, 45 minutes lesson, homeworks, students' evaluation by marks were left. Such situation dominated till the beginning of the reform of 1992.

1987 was very special for the Lithuanian primary school. It was the first stage of essential reforms that can be compared to the changes that were after the projecting programs of 1968. The similarity foremost was such that the reformed primary school experienced structural reforms again: in the middle of 1980s the four year primary training was returned again. It was related not only to primary classes because from the studies' year of 1987–1988 (following the conception of secondary general training school) it was moved to the twelve year secondary school. It was attempted to go to the new – 1987 programs gradually: in 1987/88 they were applied only for the 1st and the 2nd reformed forms, in 1988/89 – for the 1st, the 2nd and the 3rd forms and in 1989/90 for the 1st–4th forms. The programs of 1989 were analogous to them. During the last soviet education reforms Lithuanian school met the first Lithuanian reform after the regaining of independence. This stage of primary training of the end of 20th century is being developed and continuous to date, not making big structural reforms, but always reforming the programs of the primary training, correcting their aims, changing methods and the training means.